

بررسی تاثیر معلمان بر امید تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان

سوسن محمدی¹

¹ کارشناسی ارشد، روانشناسی بالینی،

اداره آموزش و پرورش شهرستان ایوان، استان ایلام

09185495612 شماره تماس

چکیده:

امید به تحصیل با نیروی نافذ خود، تحریک کننده ی فعالیت دانش آموزان است تا بتواند تجربه های نو کسب نماید و نیروهای تازه های را در دانش آموزان ایجاد کند و خودکارآمدی به عنوان یک نیروی انگیزشی می تواند در امید تحصیلی تاثیر بگذارد به همین دلیل هدف از این مقاله بررسی تاثیر معلمان بر امید تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان است. این مقاله از نوع توصیفی- تحلیلی است و اطلاعات آن به صورت کتابخانه ای و اطلاعات نویسنده گردآوری شده است. نتایج نشان داد که امید به تحصیل به عنوان یکی از منابع مقابله ی دانش آموزان در خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان با مشکلات در نظر گرفته می شود، همچنین امید به تحصیل می تواند به عنوان یک عامل شفا دهنده، چندبعدی، پویا و قدرتمند توصیف شود و نقش مهمی در خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان داشته باشد. بنابراین می توان گفت امید به تحصیل هم به صورت مستقیم و هم به طور غیرمستقیم و از طریق خودتنظیمی تحصیلی، پیش بینی کننده ی رو بکرد به یادگیری بود

واژگان کلیدی: امید تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی، تحصیل، دانش آموزان

1- مقدمه: (مقدمه، بیان مسئله، ضرورت، بیان اهداف، سوالات پژوهش، مبانی نظری، پیشینه پژوهش)

آموزش و پرورش، یکی از نهادهای اجتماعی در هر کشور می باشد که اهداف و مسئولیت های خطیری بر عهدهی آن گذاشته شده است. در چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران و در برنامه توسعه ملی، "دانایی" به عنوان مبانی اصلی توسعه در تمامی ابعاد، جایگاه ویژه ای را به خود اختصاص داده و در برنامه های توسعه، با الهام از چشم انداز بیست ساله، اجرای برنامه های آموزشی برای همه به عنوان یکی از اولویت های نظام آموزشی تعیین شده است. از آن جا که آموزش و پرورش مداوم، حقی است مسلم برای تمامی افراد و نمیتواند در انحصار قرار گیرد؛ امید تحصیلی از جمله عوامل تأثیرگذار بر بهزیستی تحصیلی است. امید، احساس نیست بلکه یک سیستم شناختی انگیزشی پویا است که موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود. مطالعات نشان داده است که امید پیش گویی کننده معتبری برای موفقیت های علمی است و یک نیاز اساسی برای دانش آموزان است. امید از جمله موضوعات اساسی و مهم است و یادآوری آن به دانش آموزان بسیار ضرورت دارد. در حالی که به طور قطع این امر روشن است که امید، بر افکار، هیجانات و دستاوردهای دانش آموزان تأثیر می گذارد، اما این امر کمتر در هسته توجهات نظری یا بررسی های علمی قرار گرفته است. مطالعه این امر به گونهی وسیعی از سوی روانشناسان و نظریه پردازان رها شده و در اغلب اوقات فیلسوفان آن را به عنوان یک موضوع گذرا تلقی مینمایند؛ همچنین، این مفهوم در مطالعات آکادمیک آموزش نیز غالباً مورد غفلت واقع شده است (حسینچاری و همکاران، 1398).

به طور کلی، امید و مؤلفه های آن، سازه های شناختی هستند که با فرایند اجتماعی شدن کودکان رابطه ای نزدیک دارند. دلبستگی به مراقبان، مواجهه با چالش ها و موانع محیطی و تحصیلی و نیز تغییرات در رشد شناختی می تواند چگونگی شکل گیری و رشد این نوع تفکر را تعیین کند. امید به عنوان سازه ای شناختی می تواند پیامدهای عاطفی و شناختی متعددی به دنبال داشته باشد (پوراصلان، 1401).

با توجه به امید تحصیلی یکی از مهم ترین متغیرهای که تأثیر می گذارد خودکارآمدی تحصیلی است.

خودکارآمدی به عنوان یک عامل انگیزشی، منجر به افزایش عملکرد تحصیلی و کاهش استرس می شود. یکی از تئوری های مهم تغییر رفتار در زمینه یادگیری، تئوری خودکارآمدی بندورا است. بر اساس این تئوری از میان مکانیسم های شخصی، هیچ کدام بنیادی تر یا فراگیرتر نسبت به خودکارآمدی در کنترل رفتار و تقاضاهای محیطی نیست. خودکارآمدی تحصیلی، به طور خاص، به معنی اطمینان در انجام وظایف تحصیلی مانند خواندن کتاب، پاسخ به سؤالات در کلاس و آمادگی جهت آزمون است (گانه و همکاران، 2015). با توجه به اینکه معلمان نقش بسیار مهمی در امید به تحصیل دانش آموزان دارند و به دنبال موفقیت در درس هستند بنابراین هدف از این تحقیق بررسی تأثیر معلمان بر امید تحصیلی

و خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان است

پیشینه پژوهش

پوراصلان (1401) در تحقیقی به بررسی تأثیر مدیریت آموزشی بر امید تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی در بین دانش آموزان در مدارس استان گیلان پرداخت. جامعه آماری شامل دانش آموزان مدارس استان گیلان (متوسطه اول) می باشد که تعداد آنها نامحدود بوده و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای جامعه های نامحدود 384 نفر برآورد گردید و از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده شد. داده های تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS22 و LISREL8.54 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج بدست آمده نشان دهنده تأیید فرضیه های تحقیق بوده که بیان می کنند مدیریت آموزشی بر امید تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی در بین دانش آموزان در مدارس استان گیلان تأثیر گذار می باشد.

امیری و همکاران (1401) در تحقیقی به بررسی رابطه امید به تحصیل با سرسختی تحصیلی دانش آموزان با میانجی گری تدریس تحول آفرین در دانش آموزان متوسطه اول شهر کرمان پرداختند. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان متوسطه اول شهر کرمان به تعداد 1131 نفر بودند، که با توجه به جدول مورگان و براساس نمونه گیری تصادفی ساده تعداد 285 نفر انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری در این پژوهش پرسشنامه امید تحصیلی سهرابی و سامانی (۱۳۹۰)، پرسشنامه سرسختی تحصیلی بنیشک و همکاران (2005) و پرسشنامه تدریس تحول آفرین بوچامپ و همکاران (۲۰۱۰) استفاده شد. داده های به دست آمده با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و مدل یابی معادلات ساختاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد تدریس تحول آفرین در رابطه بین امید به تحصیل با سرسختی تحصیلی نقش واسطه ای دارد. همچنین اثر مستقیم امید به تحصیل با تدریس تحول آفرین، تدریس تحول آفرین با سرسختی تحصیلی و امید به تحصیل با سرسختی تحصیلی دانش آموزان مثبت و معنی دار است. بنابراین چنین استنباط می شود تدریس تحول آفرین، ارزش های اصلی و اهداف یکپارچه کلاس درس و دانش آموزان را تشخیص می دهند و به استعداد های بالقوه ی دانش آموزان اهمیت می دهد و دانش آموزانی خشنود و اثربخشی را پرورش می دهند که علایق دانش آموزان را بالا می برد

و آن‌ها را به نگاهی فراتر از علایق شخصیشان برای گروه تشویق می‌کند و از این طریق توانایی مقاومت کردن در برابر سختی‌های تحصیلی و امید به تحصیل را ارتقا می‌بخشند.

سپهریان آذر و همکاران (1396) در تحقیقی به بررسی رابطه خودکارآمدی تحصیلی با رضایت از مدرسه در دانش آموزان پرداختند. امعه آماری پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان جوانرود در سال تحصیلی 95 - 96 (تعداد دانش آموز) تشکیل می‌دهد. روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای بود. حجم نمونه براساس جدول پیشنهادی مورگان 269 نفر برآورد شد. جمع آوری داده ها با استفاده از پرسشنامه های خودکارآمدی تحصیلی پاتریک، هیکس و رایان و رضایت از مدرسه اسکات هونبر صورت گرفت. سپس داده ها با روش SPSS 23 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاکی از این بود که خودکارآمدی تحصیلی با رضایت از مدرسه رابطه مثبت و معنی داری در سطح 1% دارد. همچنین نتایج تحلیل حاکی از آن بود خودکارآمدی تحصیلی به طور معنی داری رضایت از مدرسه را پیش بینی می‌کنند. بنابراین می‌توان استنباط کرد که تقویت خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان می‌تواند زمینه ساز بیشتر دانش آموزان در رضایت از مدرسه باشد.

مبانی نظری

خودکارآمدی

باورها یا قضاوت های فرد به توانائی های خود در انجام وظایف و مسئولیت ها اشاره دارد. نظریه شناخت اجتماعی مبتنی بر الگوی علی سه جانبه رفتار، محیط و فرد است. این الگو به ارتباط متقابل بین رفتار، اثرات محیطی و عوامل فردی (عوامل شناختی، عاطفی و بیولوژیک) که به ادراک فرد برای توصیف کارکردهای روان شناختی اشاره دارد، تأکید می‌کند. بر اساس این نظریه، افراد در یک نظام علیت سه جانبه بر انگیزش و رفتار خود اثر می‌گذارند.

خودکارآمدی، توان سازنده ای است که بدان وسیله، مهارت های شناختی، اجتماعی، عاطفی و رفتاری انسان برای تحقق اهداف مختلف، به گونه ای اثربخش ساماندهی می‌شود. به نظر وی داشتن دانش، مهارت ها و دستاوردهای قبلی افراد پیش بینی کننده های مناسبی برای عملکرد آینده افراد نیستند، بلکه باور انسان در باره توانائی های خود در انجام آنها بر چگونگی عملکرد خویش مؤثر است. بین داشتن مهارت های مختلف با توان ترکیب آنها به روش های مناسب برای انجام وظایف در شرایط گوناگون، تفاوت آشکار وجود دارد (پورااصلان، 1401).

خودشناسی از طریق پردازش مهارت های شناختی، انگیزشی و عاطفی که عهده دار انتقال دانش و توانائی ها به رفتار ماهرانه هستند، فعال می‌شود. بهطور خلاصه، خودکارآمدی به داشتن مهارت یا مهارت ها مربوط نمی‌شود، بلکه داشتن باور به توانایی انجام کار در موقعیت های مختلف شغلی، اشاره دارد. باور کارآمدی عاملی مهم در نظام سازنده شایستگی انسان است. انجام وظایف توسط افراد مختلف با مهارت های مشابه در موقعیت های متفاوت بهصورت ضعیف، متوسط و یا قوی و یا توسط یک فرد در شرایط متفاوت به تغییرات باورهای کارآمدی آنان وابسته است. مهارت ها می‌توانند به آسانی تحت تأثیر خودشکی یا خود تردیدی قرار گیرند، در نتیجه حتی افراد خیلی مستعد در شرایطی که باور ضعیفی نسبت به خود داشته باشند، از توانائی های خود استفاده کمتری می‌کنند (سپهریان آزاد و همکاران، 1396).

نظریه امید

از نظر اسنایدر امید تحصیلی فرایندی است که طی آن دانش آموزان ابتدا اهداف خود را تعیین می‌کنند، سپس راهکارهایی برای رسیدن به آن اهداف خلق می‌کنند و بعد از آن، انگیزه لازم برای به اجرا درآوردن این راهکارها را ایجاد کرده و در طول مسیر حفظ می‌کنند؛ بنابراین، امید تحصیلی مربوط به اهداف تحصیلی است که دانش آموز برای خویش بر می‌گزیند و به راه و مسیرهای دست یابی به این اهداف و همچنین عواملی که باعث می‌شوند تا دانش آموز در این راه ثابت قدم بماند، اشاره دارد (امیری و همکاران، 1401). از نظر هانسن، امید تحصیلی عبارت است از اعتقاد دانش آموزان به توانایی های خود برای توسعه استراتژی های رسیدن به اهداف، داشتن انگیزه لازم به استفاده از استراتژی ها، توانایی حفظ سطح بالایی از عاطفه مثبت و همچنین تعهد به استقامت طولانی تر و صرف تلاش بیشتر برای به چالش کشیدن و انجام دادن وظایف درسی. دانش آموزانی که امید تحصیلی دارند پریشانی و استرس روانی کمتری را تجربه می‌کنند که این امر بر موفقیت تحصیلی آنان بسیار تأثیرگذار است، همچنین این دسته از دانش آموزان قادر به به کارگیری استراتژی های مناسبی برای دست یابی به اهداف خود می‌باشند. دانش آموزانی که امید تحصیلی بالایی دارند، هدف های بالاتری دارند و می‌دانند چگونه تلاش کنند تا به این هدف ها دست یابند، باید به این نکته نیز توجه داشت که امید تحصیلی یک ضرورت است، اگرچه به تنهایی کافی نیست و به تنهایی موجب موفقیت تحصیلی نمی‌شود، اما بدون آن نیز تلاش ها ضعیف و ناکارآمد خواهند بود.

همچنین بر اساس نظر اسنایدر، شوری، چپوینس، پالورز، آدامز و همکاران (۲۰۰۲) امید تحصیلی شامل مجموعه ای از شرایط است که عبارت است از: دارا بودن اهداف ارزشمند تحصیلی و ادارک توانایی برای تولید راهبردها در تعقیب این اهداف. بر اساس این نظریه افراد دارای امید تحصیلی بالا، اهداف مشخصی را در تحصیل دنبال می کنند، افسردگی را کمتر تجربه می نمایند و از سلامت جسمانی و روانی بالاتری برخوردارند. از این نظر، منطقی است که کنترل سطوح امید تحصیلی در دانش آموزان ممکن است به عنوان سپری در برابر شکست تحصیلی و تدبیری برای کاهش تاثیر مخرب آن بر پیشرفت تحصیلی مفید باشد (اسنایدر و همکاران، ۲۰۰۵).

اهمیت امید

یکی از حقایق بدیهی زندگی، این است که حتی با بهترین برنامه ریزی و استراتژیک ترین نقشه هم ممکن است آدم به بیراهه برود. امید، آن حالت ذهنی است که فارغ از میزان استعدادها و مهارت هایتان، به شما کمک می کند در پیچ و خم های صعب العبور زندگی از پا نیفتید و در شرایط دشوار و طاقت فرسا بتوانید به مسیر ادامه بدهید.

امید صرفا یک حس خوشحال کننده نیست؛ بلکه مکانیزی است برای بقای ما انسان ها که بدون آن هرگز نمی توانستیم در دنیا تاب بیاوریم.

قابلیت ما برای تفکر امیدوارانه از اوایل کودکی شروع به رشد می کند. از همان لحظه ی تولد، ما کم کم می توانیم از همبستگی ها (این که چه چیزهایی به هم وابسته هستند و معمولا همراه با هم اتفاق می افتند) سر در بیاوریم و در نهایت به جایی می رسیم که درکی از علیت پیدا می کنیم؛ یعنی متوجه می شویم که A باعث رخ دادن B می شود. درک علیت، بنیان «تفکر راهبردی» است که یکی از سه عنصر نظریه ی امید اسنایدر به شمار می رود.

وقتی که به یک سالگی می رسیم، «تولد روانی» رخ می دهد و ما درکی از هویت به دست می آوریم. در همین زمان هاست که متوجه می شویم می توانیم رخدادهای را به وجود بیاوریم یا به عبارت دیگر، «علت» وقایع باشیم. این همان چیزی است که در نظریه ی امید «تفکر عاملی» نام می گیرد.

به کمک همدیگر، تفکر عاملی و تفکر راهبردی ابزارهایی که برای تعقیب کردن اهدافمان نیاز داریم را برایمان تأمین می کنند. اسنایدر در پژوهش خود در سال ۱۹۹۹، دریافت که کسانی که در مقیاس اندازه گیری امید نمرات بالاتری کسب کرده بودند در رسیدن به اهداف خود در عرصه های ورزشی و علمی بیشتر موفق بودند تا کسانی که نمراتشان در مقیاس امید پایین بود. اسنایدر چنین نتیجه گرفت که این موضوع باعث می شود این افراد اعتماد به نفس و بهزیستی بالاتری نیز داشته باشند.

4- نتیجه گیری

اگر معلمان در کلاس درس تدریس تحول آفرین را به کار بگیرند یا آنها را رعایت کنند و به تفاوت های فردی و نیازهای سطح بالای دانش آموزان توجه کرده و در آنها تحریک ذهنی ایجاد کنند، این طرز رفتار موجب افزایش دل بستگی دانش آموزان به کلاس درس خواهد شد و به تبع آن در آنها تمایل به تلاش بیشتر برای موفقیت در مدرسه و ادامه عضویت در آن ایجاد خواهد کرد. همچنین هر قدر معلمان از ویژگی های تحول آفرین بیشتر برخوردار باشند، دانش آموزان از سرسختی تحصیلی و امید به تحصیل بیشتری بهره می برند.

امید به تحصیل با نیروی نافذ خود، تحریک کننده ی فعالیت دانش آموزان است تا بتواند تجربه های نو کسب نماید و نیروهای تازه های را در دانش آموزان ایجاد کند، امید به تحصیل به عنوان یکی از منابع مقابله ی دانش آموزان در خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان با مشکلات در نظر گرفته می شود، همچنین امید به تحصیل می تواند به عنوان یک عامل شفاف دهنده، چندبعدی، پویا و قدرتمند توصیف شود و نقش مهمی در خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان داشته باشد. بنابراین می توان گفت امید به تحصیل هم به صورت مستقیم و هم به طور غیرمستقیم و از طریق خودتنظیمی تحصیلی، پیش بینی کننده ی رویکرد به یادگیری بود

منابع

- پوراصلان ی. (1401). تأثیر مدیریت آموزشی بر امید تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی در بین دانش آموزان در مدارس استان گیلان. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، 6(20)، 2461-2452. Retrieved from <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1436>
- سپهریان آذر، فیروز و احمدی، رویا، 1396، بررسی رابطه خودکارآمدی تحصیلی با رضایت از مدرسه در دانش آموزان، پنجمین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی، جامعه شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران، تهران،
- امیری، محبوبه؛ حسن پور، عصمت (1401). بررسی رابطه امید به تحصیل با سرسختی تحصیلی دانش آموزان با میانجی‌گری تدریس تحول‌آفرین در دانش آموزان متوسطه اول شهر کرمان، فناوری و دانش پژوهی در تعلیم و تربیت، دوره 2، شماره 1 - شماره پیاپی 3، صفحه 8-14
- Gagne, M., Forest, J., Vansteenkiste, M., Crevier-Braud, L., Van Den Broeck, A., Aspeli, A., 2015,. The multidimensional work motivation scale: Validation evidence in seven languages and nine countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 24, 178-196.